

RAAP-NOTITIE 1126

**Plangebied voormalige camping
't Ooievaarsnest te Lemmer**

Gemeente Lemsterland

Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend
veldonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Lyaemer Wonen

Titel: Plangebied voormalige camping 't Ooievaarsnest te Lemmer, gemeente
Lemsterland; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: mei 2005

Auteur: drs. H.W. Veenstra

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2005\LEMO\N01126-LEMO.doc

Projectcode: LEMO

Projectleider: drs. H.W. Veenstra

Projectmedewerkers: dr. J.J. Hekman, T.M. Perger & E.J.M. van der Zwet

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: niet van toepassing

Autorisatie: drs. T.J. ten Anscher

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2005

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

Algemeen

- *opdrachtgever*: Lyaemer Wonen
- *aanleiding onderzoek*: geplande nieuwbouw
- *datum uitvoering veldwerk*: 2, 15 en 18 februari 2005

Locatiegegevens

- *plangebied*: het plangebied ligt ten noorden van de Plattedijk en ten oosten van de Villa Novalaan.
- *plaats*: Lemmer
- *gemeente*: Lemsterland
- *provincie*: Fryslân
- *kaartblad topografische kaart Nederland 1:25.000*: 15F
- *plangebied in gebruik als*: braakliggend
- *oppervlakte plangebied*: ca. 1,2 ha
- *centrumcoördinaten (X/Y)*: 176.350/539.775

Onderzoeksvragen

Wat is de mate van bodemverstoring in het plangebied? Komen er dekzandopduikingen voor waarin een podzolbodem is ontstaan? Dergelijke locaties waren namelijk gedurende de Steentijd potentieel geschikte verblijfplaatsen. Zijn er aanwijzingen die duiden op de aanwezigheid van (grotere) archeologische nederzettingen? Bevinden zich op locatie 1 daadwerkelijk archeologische resten in de top van het dekzand (zie hoofdstuk 3 en figuren 1 en 2)?

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste

procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

Archeologische gegevens

Volgens de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Lemsterland is de archeologische verwachting voor de periode Steentijd tot en met Vroege Bronstijd onbepaald vanwege bebouwing (Ten Anscher e.a., 2004: kaartbijlage 3). De mogelijkheid bestaat dat in het plangebied dekzandopduikingen voorkomen waarin bodemvorming (podzolering) voorkomt. Dit zogenaamde dekzandreliëf, ontstaan aan het eind van de laatste ijstijd (Weichselien) door verstuiwing van zand- en siltfracties, heeft zo'n 10.000 jaar geleden (Preboreaal) zijn uiteindelijke vorm gekregen (Ten Anscher e.a., 2004). Daar waar het dekzand relatief hoog en goed ontwaterd was, kon in de loop van het Holoceen bodemvorming (podzolering) plaatsvinden. Er is dan in het zand een laagopeenvolging herkenbaar: een uitspoelingszone (E-horizont) op een inspoelingszone (B-horizont), een overgang van inspoelingszone naar het onderliggende moedermateriaal (B/C-horizont) en het moedermateriaal (C-horizont). Dergelijke locaties waren in de Steentijd geliefde vestigingsplaatsen voor nederzettingen. De vondst van een vuursteenkling tijdens de aanleg van een ijsbaan in 1973 doet vermoeden dat een dergelijke dekzandopduiking kan voorkomen in het plangebied.

Voor de periode Midden Bronstijd tot en met Vroege Middeleeuwen geldt een lage archeologische verwachting (Ten Anscher e.a., 2004).

- *ARCHIS-waarnemingen en -vondstmeldingen (nationaal Archeologisch Informatie Systeem):*
 - in plangebied: het plangebied ligt binnen de begrenzing van een geregistreerd CMA-terrein (Centraal Monumenten Archief; CMA-code 15F-004). Het betreft een terrein van hoge archeologische waarde (Lemmer-dorp), complextype 'stad' met een datering in de Late Middeleeuwen t/m de Nieuwe tijd.
 - in de directe nabijheid (< 300 m): geen
- *bekende archeologische gegevens uit andere bronnen:* 122 m ten westen van de westelijke begrenzing van het plangebied bevindt zich een vindplaats uit de Steentijd (RD-coördinaten: 176.158/539.852; Ten Anscher e.a., 2004: cat.nr. 19). Het is een registratie uit de archieven van het Fries Museum en betreft de vondst van een vuursteenkling tijdens de aanleg van een ijsbaan in 1973.

Historische en bodemkundige gegevens

Op de Grote Historische Provincie Atlas van Friesland 1853-1856 staat het oostelijke deel van het plangebied aangegeven als water en het westelijke deel als weide (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992).

Bodem volgens bodemkaart: niet gekarteerd, bebouwde kom (Stiboka, 1970).

3 Veldonderzoek

Fasering

Het veldwerk is in 3 fasen uitgevoerd waarbij de resultaten van elke voorafgaande fase de methode en locatie van onderzoek in de daaropvolgende fase bepaalden. In de eerste onderzoeksfase is met behulp van gutsboringen de relatieve hoogteligging van het pleistocene dekzandoppervlak in het plangebied in kaart gebracht en is één locatie bepaald waar een dekzandopduiking met een intacte podzolbodem en houtskool voorkomt: dus een mogelijke archeologische vindplaats uit de Steentijd (figuur 1: locatie 1). In de tweede fase is op locatie 1 middels extra gutsboringen en megaboringen (Edelmanboor met diameter van 15 cm) gezocht naar 'harde' aanwijzingen (vuursteenartefacten) voor vindplaatsen. De tweede fase heeft wel weer houtskool opgeleverd in de top van het dekzand en de dekzandopduiking beter in kaart gebracht, maar niet het definitieve bewijs verschaft voor een vuursteenvindplaats. In de derde fase is middels een methode die een groot monstervolume oplevert (sonderingen) gezocht naar vuursteenartefacten. Hieronder worden de methoden en resultaten van de 3 onderzoeksfasen nader beschreven.

Booronderzoek: methode

- *positie boringen:* in de eerste fase zijn 8 gutsboringen min of meer gelijkmatig verdeeld over het plangebied (figuur 1: boringen 1 t/m 8). In de tweede fase zijn 15 extra gutsboringen (figuur 1: boringen 9 t/m 23) gezet om locatie 1 beter te kunnen begrenzen en 11 megaboringen (figuur 1: boringen 1, 9, 10, 12 t/m 15 en 24 t/m 27) op de meest kansrijke plekken op locatie 1 om archeologische vondsten zoals vuursteenartefacten, verbrand bot en dergelijke op te sporen. Deze megaboringen zijn deels gezet op plaatsen waar eerder een boring was gezet met de gutsboor en hebben daarom niet allemaal een apart boornummer gekregen.
- *gebruikt boormateriaal:* gutsboor, diameter 2 cm en Edelmanboor, diameter 15 cm (een zogenaamde megaboor); de inhoud van de megaboringen is nat gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm en op het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische vondsten.
- *totaal aantal boringen:* 23 gutsboringen en 11 megaboringen
- *minimaal geboorde diepte:* 1,45 m
- *maximaal geboorde diepte:* 4,50 m

- *boorbeschrijvingen*: onder andere conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989).
- *X-/Y-coördinaten boringen gemeten met*: meetlinten

Booronderzoek: resultaten

De laagopeenvolging in het plangebied is van onder naar boven als volgt: in het oostelijke deel bevindt het pleistocene dekzand (matig fijn, zwak siltig) zich dieper dan 4,3 m -Mv (figuur 1: boringen 5 en 8), in het centrale deel tussen 2,88 en 1,63 -Mv (boringen 3, 4, 6, 7 en 23) en in het westelijke deel (voornamelijk locatie 1) gemiddeld tussen 1,63 en 0,53 -Mv (figuur 1: boringen 1, 9 t/m 22, 24 t/m 27). In het centrale deel is een zwakke podzolering in het dekzand aangetroffen, in het westelijke deel bevindt zich een goed ontwikkelde intacte podzolbodem. Alleen in de boringen 2, 11 en 17 is de top van de podzolbodem verstoord als gevolg van verspoeling. In het oostelijke deel bestaat de bodem uit een opeenvolging van natuurlijke veen- en kleilagen (geulvulling?) met daarop opgebrachte grond. Met deze laag opgebrachte grond is een voormalige waterpartij gedempt (zie hoofdstuk 2, historische en bodemkundige gegevens). In het centrale deel bevindt zich op het dekzand een laag bruin, mineraalarm veen, incidenteel met lichtbruingrijze, matig siltige tot licht zandige, matig slappe kleilagen. Ook in het centrale deel ligt hierboven opgebrachte grond. In het westelijke deel bevindt zich op het dekzand een laag donkerbruin, mineraalarm, veraard veen die 0,10 tot 0,55 m dik is. Hierop bevindt zich een 0,4 tot 1,0 m dikke bouwvoor/opgebrachte grond die hier in het algemeen bestaat uit grijsbruin, zwak siltig, licht tot matig humeus, matig fijn zand.

Locatie 1

Locatie 1 betreft het oostelijke deel van een dekzandopduiking met een intacte podzolbodem die zich waarschijnlijk in het noorden en westen uitstrekt tot buiten de begrenzing van het plangebied (globaal aangegeven op de figuren 1 en 2). In de top van het dekzand komt houtskool voor. De aanwezigheid van houtskool in de top van een dekzandopduiking met een podzolbodem vormt een aanwijzing voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats uit de Steentijd. De begrenzing van locatie 1 is bepaald door middel van de aan- en afwezigheid van een (intacte) podzolbodem, het hoogteverloop van de dekzandopduiking en de aan- of afwezigheid van houtskool in de top van het dekzand. In boring 1 is het hoogste punt van de opduiking waargenomen: 0,53 m -Mv. In de meeste boringen op de opduiking is een (vrijwel) intacte podzolbodem geconstateerd. In de boringen 1, 10, 14, 15 en 24 t/m 27 is in de top van het dekzand (E-horizont) een enkele spikkel houtskool gevonden (figuur 1). Buiten deze locatie zijn in het plangebied geen aanwijzingen gevonden die duiden op de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen.

Aangezien op (onder andere) locatie 1 nieuwbouw voorzien is, kunnen vanwege de verwachte bodemingrepen op deze locatie mogelijk archeologische

resten verstoord raken. Daarom zijn 11 megaboringen gezet op locatie 1 om vast te stellen of hier daadwerkelijk archeologische resten voorkomen. Tijdens dit booronderzoek is in de top van het dekzand (E-horizont) wederom (alleen) houtskool aangetroffen.

Het onderzoek met de megaboringen heeft niet het bewijs geleverd voor een archeologische vindplaats. Daarom is gezocht naar een nauwelijks destructieve methode om een groter monstervolume te verkrijgen en daarmee de trefkans op vuursteenartefacten te vergroten. Gekozen is voor sonderingen (kleine putjes van 1 x 1 m). Er zijn in totaal 6 sonderingen uitgevoerd op de meest kansrijke plekken op locatie 1 (figuur 1). De grond is machinaal verwijderd tot op het dekzand. Het bovenste niveau van het dekzand is uitgegraven en nat gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 3 mm. Het zeefresidu is onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren, met name in de vorm van vuursteenartefacten. Deze sonderingen hebben weliswaar opnieuw houtskool opgeleverd, maar geen vuursteenartefacten. Op basis van de resultaten van onderhavig archeologisch onderzoek is de kans klein dat ter hoogte van locatie 1 daadwerkelijk een archeologische vindplaats uit de Steentijd voorkomt.

4 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

Tijdens het inventariserend archeologisch onderzoek in plangebied voormalige camping 't Ooievaarsnest te Lemmer is het oostelijke deel van een dekzand-opduiking aangetroffen (locatie 1) waar mogelijk een intacte archeologische vindplaats uit de Steentijd voorkomt. Tijdens onderhavig onderzoek is dit echter niet vastgesteld. De kans is klein dat ter hoogte van locatie 1 toch een dergelijke vindplaats voorkomt. Buiten deze locatie zijn in het plangebied geen aanwijzingen gevonden die duiden op de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen.

Aanbevelingen

Aangezien het relatief intensieve archeologische vooronderzoek op locatie 1 geen bewijzen voor een archeologische vindplaats uit de Steentijd heeft opgeleverd, wordt nader archeologisch onderzoek niet noodzakelijk geacht in het plangebied. Voor de aanbevelingen geldt dat aangaande het vervolgtraject contact dient te worden opgenomen met de provinciaal archeoloog van Fryslân (dr. G.J. de Langen).

- *contactpersoon overheid*: dr. G.J. de Langen, provinciaal archeoloog (058-2925487).
- *contactpersoon RAAP*: drs. H.W. Veenstra (0512-589151 of 06-12528311).

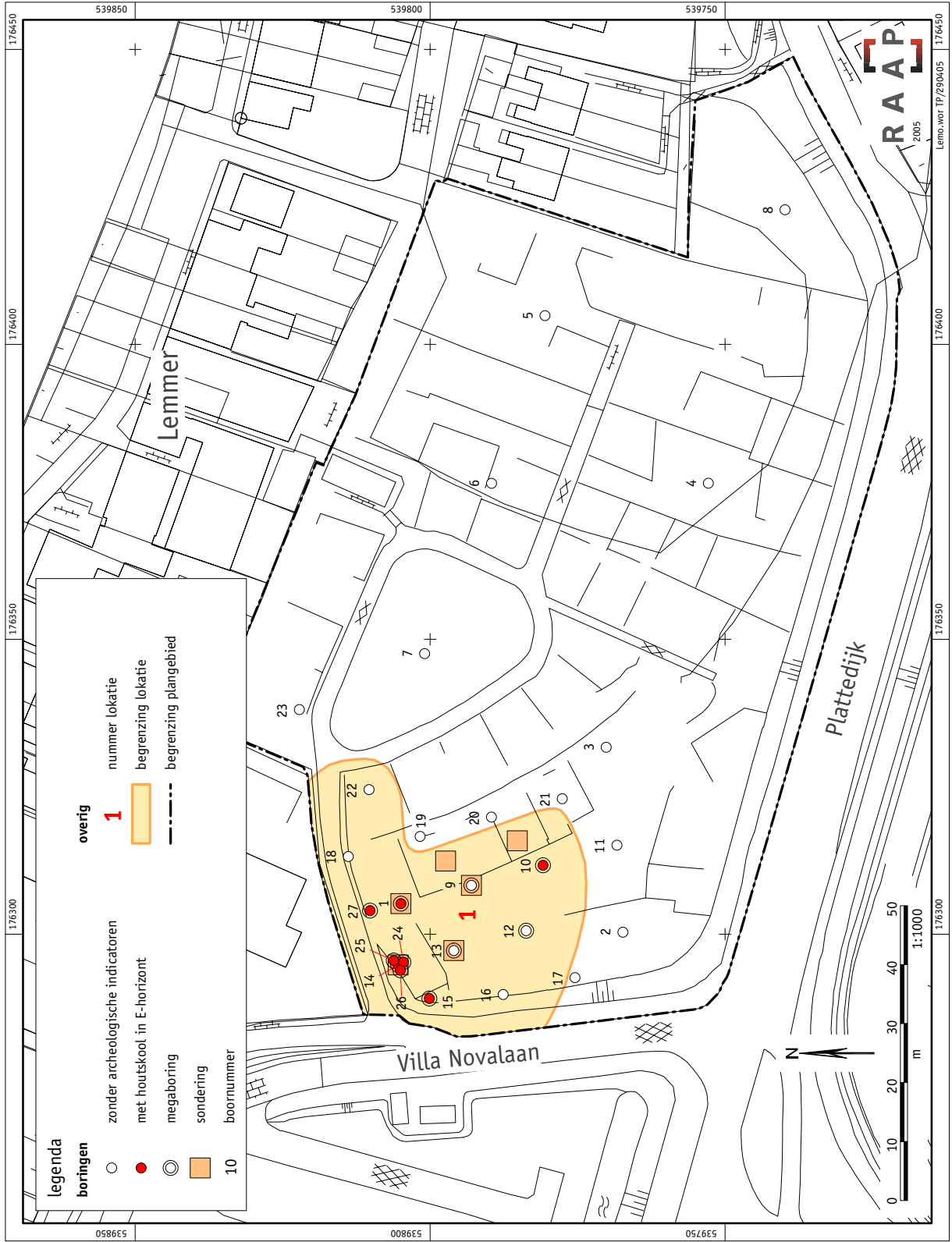
Literatuur

- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Stiboka**, 1970. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 15 West (Friese gedeelte) en 15 Oost Staveren*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Ten Anscher, T.J., e.a.**, 2004. Gemeente Lemsterland; een inventariserend archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek: archeologische verwachtingskaart en historisch geografische overzichtskaart. *RAAP-rapport 1047*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie**, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties**, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas, schaal 1:25.000: Friesland 1853-1856*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Resultaten archeologisch onderzoek.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Resultaten archeologisch onderzoek